

Sayı : 2021/42
Konu : Yunus Parkları hk.

17.02.2021

Değerli Hayvan Hakları Aktivistleri,
Ankara

Hakların bir bütün olarak değerlendirilmesinin; haklar arasında hiyerarşi oluşturulmamasının; tüm tarafların refahını düşünülerek hareket edilmesinin önemi bilinmektedir.

Özel gereksinimli çocukların tedavisi için mevcut yunus parklarının kapatılmaması ya da yeni yunus parklarının açılması bilimsel gerçeklikten uzak bir yaklaşımdır; çünkü yunusla tedavinin özel gereksinimli çocukların tedavisinde herhangi bir yararının olduğu kanıtlanmış bir bilgi değildir. Aksine ekteki yazıda daha ayrıntılı belirtildiği gibi yunus parklarında tedavi başlığı altında gerçekleşen eylemler çocuklara ve hayvanlara zarar verme potansiyeline sahiptir. Bu durum karşılıklı bir zararın yanı sıra özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin maddi ve manevi olarak sömürülmesine de zemin hazırlayabilmektedir.

Bilimsel veriler ışığında ve türler arası eşitliğe dayanan bir şekilde hareket edilmesi gerekmektedir.

Bilgi ve değerlendirmelerinize sunar, esenlikler dileriz. Saygılarımızla,

Genel Merkez Yönetim Kurulu a.
ARAS ONUR
Genel Koordinatör

Ek 1 Hayvan Destekli Terapiler hk. Metin

Türk Psikologlar Derneği Genel Merkezi

Fethiye Sok. 5/1 GOP Çankaya 06680 Ankara

Telefon: +90 (312) 425 67 65

Belgegeçer: +90 (312) 417 40 59

www.psikolog.org.tr

Kütük No: 06-019-051

Türk Psikologlar Derneği kamu yararına çalışan dernek statüsünü haizdir.

Bilgi için:

Dr. Psk. Özge ŞAHİN

Yönetim Kurulu Üyesi

+90 (312) 425 67 65

ozge.sahin@psikolog.org.tr

Ek 1 Hayvan Destekli Terapiler hk.

Her ne kadar insanların hayvanlara yükledikleri anlam zaman içerisinde değişiklik gösterse de hayvanlar ve insanlar arasında çok eski zamanlardan beri bir ilişki bulunmaktadır. Tarihsel olarak bakıldığında koruyucu, avlanmaya giderken yardımcı ya da dini bir simgeyen, Rönesans döneminden başlayarak günümüzde devam eden evcil hayvanlarla beraber yaşama alışkanlığı dikkat çekmektedir (1). Günümüzde birçok insan özellikle evcil hayvanlarını evin bir ferdi olarak gördüklerini belirtmektedir (2).

Hayvanların insanların hayatındaki anlamlarının değişmesiyle beraber insan ve hayvanlarla ilgili araştırmalar da artmıştır. Literatüre bakıldığı zaman en sıklıkla araştırılan konunun hayvanların insan sağlığına olan olası etkileri olduğu görülmektedir. Çocukluk döneminden itibaren hayvanlarla temasın sosyal, fiziksel ve psikolojik olumlu yönleri olduğu araştırmalarda saptanmıştır (3-7).

Evde evcil hayvan ile beraber yaşamının olumsuz duygu durumunu azaltırken, olumlu duygu durumunu arttırdığı; depresyon belirtilerini azalttığını gösteren araştırmalar bulunmaktadır (8, 9).

Hayvan Destekli Terapiler (HDT) Nedir?

Sağlıklı örneklerde işe yaradığı kadar hayvanlarla insanların temas etmesinin fiziksel ya da psikolojik sorunu olan bireylerde de işe yaradığı düşünülmektedir. Bu bağlamda bakıldığında ülkemizde çok fazla sayıda olmasa da Hayvan Destekli Terapilerde (HDT) yurtdışında pek çok hastanın (çocuk, yaşlı, engelli vb) tedavisinde hayvanlardan destek alındığı görülmektedir. Bir terapi türü olan HDT, en genel tanımıyla insanların tedavisinde hayvanların yer almasını içermektedir (10). Bu tedavilerin belli hedefleri olduğu, uzmanlar tarafından uygulandığı ve düzenli bir ilerleme olduğu belirtilmektedir (11). Yurtdışında yapılan araştırmalara bakıldığında Hayvan Destekli Terapilerde evcil hayvanların (kedi, köpek), çiftlik hayvanlarının (at) ve yunusların yer aldığı görülmektedir (10).

HDT'nin tarihçesine bakıldığı zaman Antik Mısır'a dayandığı söylenmektedir. Geçmişte HDT sıklıkla fiziksel iyileşme için kullanılsa da, günümüzde daha çok psikolojik ve duygusal problemlerde kullanıldığı görülmektedir (10).

Hayvan Destekli Tedavi Yöntemlerinin Alt Dalı Olarak Yunus Destekli Terapiler

HDT'lerde doğaları gereği denizlerde yaşaması gereken yunuslar da terapilerde yer alabilmektedir. Her ne kadar dünyadaki Yunus Destekli Terapi (YDT) merkezlerinin sayısı bilinmese de oldukça çok olduğu düşünülmektedir, çünkü ekonomik açıdan ciddi geliri olan bir sektör haline gelmiştir. YDT havuzlara gelen danışanların yunuslarla yüzmesini ve etkileşime girmesini içermektedir.

Yunusların seçilme nedenlerini inceleyen araştırmalarda genel popülasyonda yunuslara ilişkin atıfların pozitif olması (arkadaş canlısı, zeki, oyuncu); cilt yapısının yumuşak olması; fiziksel temasa ilişkin izin verici olması gibi faktörler sıralanmaktadır (13,14).

YDT'lerin kullanım alanlarına bakıldığında karşımıza sıklıkla otizm tanısı alan çocuklar çıkmaktadır. Peki, otizm nedir?

Otizm toplumsal etkileşimde ve iletişimde eksiklik, sınırlı ve yineleyici davranışlar ile karakterize olan nörogelişimsel bir rahatsızlıktır (15). Otizmin etiyojisi günümüzde hala bilinmese de, hem literatürde hem de alanda çalışan birçok uzman erken davranışsal müdahalenin işlevselliğin artırılması açısından önemli olduğunu düşünmektedir. Otizmin etiyojisinin tam olarak belli olmaması birçok tedavi modelini ortaya çıkarabilmektedir, ancak ne yazık ki bütün "tedavi" yöntemleri bilimsel kanıta dayalı değildir.

YDT'lerin her ne kadar otizm gibi yaygın gelişimsel bozuklukların tedavisinde işe yaradığına ilişkin genel bir kanı olsa da, bu kanı bilimsel verilerle desteklenmemektedir. Yapılan araştırmaların bazılarında otizm tarama envanterlerinde herhangi bir değişim olmasa da, sözel olmayan iletişim gibi faktörlerde değişime rastlanmıştır. Ancak bu durumun neden gerçekleştiği tam olarak bilinmemektedir. İlgili değişimin olası nedenleri arasında süreç içinde çocuğun hem ailesiyle hem de başka kişilerle sosyal temasının etkili olabileceği düşünülmektedir.

Ülkemizde Yunus Destekli Terapilerle ilgili yapılan araştırmaya rastlanmamıştır. Yurtdışında yapılan araştırmalarda ise otizmin tedavisinde bir farklılık yaratmadığı bulguları dikkat çekmektedir (16).

Araştırmalar incelendiğinde konuyla ilgili olan araştırmalarda örneklemelerin çok kısıtlı olduğu ve yönetsel açıdan sıkıntılarının bulunduğu belirtilmektedir (17, 18).

Bilimsel olarak yararlı olup olmadığı kanıtlanmayan YDT'lerin hem çocuk hem de yunuslar açısından zararı olup olmadığı değerlendirildiğinde ise çok ciddi bir tablo ile karşılaşılmaktadır.

- Balina ve Yunus Koruma Birliği tarafından Ekim 2007'de yayınlanan bir rapora göre Yunus Destekli Terapilerde sadece yunuslar değil, aynı zaman insanlar da kırılğan iki grubu temsil etmektedir. Doğal yaşam alanlarından koparıldıkları ve esaret altına alındıkları için yunuslar kırılğan grup olarak ele alınırken; terapiye gelen insanlar da hem psikolojik hem fizyolojik zorlukları olan insanlar olmaları nedeniyle kırılğan grup olarak ele alınmıştır. Bu durum da hem insanlar hem de yunuslar için endişe verici bir durum haline gelebilmektedir.
- Yunus Destekli Terapiler yurtdışında da ülkemizde de ekonomik olarak oldukça pahalı ve bu nedenle ulaşılabilir görülmemektedir (19).
- Otizimli bireylerin aileleri etiyojisi tam bilinmediğinden dolayı pek çok tedavi yöntemine başvurabilmektedir. Ancak kanıta dayalı olmayan tedavi yöntemleri ailelerin umut, zaman, para gibi içsel ve dışsal kaynaklarını tüketebilmektedir. Bu durumun ailelerin tedavilere ilişkin güvenini sarsma ve ailenin tedavileri bırakması açısından risk taşıdığı düşünülmektedir.

Türk Psikologlar Derneği Genel Merkezi

Fethiye Sok. 5/1 GOP Çankaya 06680 Ankara

Telefon: +90 (312) 425 67 65

Belgegeçer: +90 (312) 417 40 59

www.psikolog.org.tr

Kütük No: 06-019-051

Türk Psikologlar Derneği kamu yararına çalışan dernek statüsünü haizdir.

Bilgi için:

Dr. Psk. Özge ŞAHİN

Yönetim Kurulu Üyesi

+90 (312) 425 67 65

ozge.sahin@psikolog.org.tr

- Hayvan Destekli Terapiler için uygulama ve etik standardının olmaması durumu taraflardan biri için istismar edilen eylemler haline getirebilmektedir. Yunusların seçilmesiyle başlayan süreç, deniz parklarına getirilmesiyle devam etmektedir. Eğitim başlığı altında yunusların “ölü balık yemeye” alıştırılması, sağlıklarını etkileyen ve kendileri için dar olan havuzlarda yüzmeleri, yüzgeçlerinin yapılan aktiviteler sırasında zarar görmesi, doğum süreçlerinin sekteye uğraması gibi pek çok basamakta istismarla karşı karşıya kalınmaktadır.
- Doğal olmayan yaşam ortamlarının yarattığı stres yunusların hayatlarını erken kaybetmesine neden olmaktadır. Sadece stresin değil, otizmlı çocukların stereotipik davranışlarının da hayvanlara zarar verebileceği ileri sürülmektedir (20). Ayrıca terapilerin yararlanıcıları olarak belirlenen çocuklar yüzme sırasında yaralanma, ısırılma, enfeksiyon gibi tehditlerle karşılaşabilmektedir.

Özet olarak biz psikologlar olarak biliyoruz ki YDT’lerle birlikte otizmin tedavisinin gerçekleştiğine ilişkin bilimsel bir veri bulunmamaktadır. Ayrıca bir türün iyilik halinin sağlanması için başka bir türün şiddete uğraması, sömürülmesi, en temel hakkı olan yaşam hakkı ihlaliyle karşı karşıya gelmesi kabul edilemez bir gerçekliktir.

Konuya İlişkin Öneriler

1. Çocukların doğayla ilişkisi eşitlikçi bir düzlemde sağlanmalıdır. Bu ilişki sağlanırken tüm tarafların iyilik hali göz önünde bulundurulmalıdır.
2. Hayvanlarla sağlıklı iletişim konusunda okul öncesi dönemden itibaren eğitimler verilmelidir. Bu eğitimler okul müfredatına konulmalıdır.
3. Tedavi programları geliştirilirken her iki tarafın da iyilik halinin gözetilmesi gerekmektedir (21). Evcil Hayvanların ortak olduğu ve sömürülmediği Destekleme Terapilerine ilişkin etik standartlar geliştirilmelidir ve uygulamalar takip edilmelidir.
4. Hayvan Destekli Terapiler yerine 1990’lı yıllardan itibaren sanal yöntemler kullanılmaya başlanmıştır. Bu yöntemlerle beraber sensörü olan oyuncaklar, robotlar üretilmiştir. Bu yöntem sayesinde hem ulaşılabilirliği artırılmış hem de bir türün zarar görmesinin önüne geçilmiştir (19, 22).
5. Otizmde en etkili ve etkililiği kanıtlanmış tedavi yönteminin çocukların özel eğitim programlarından yararlandırılması, bu programların çocuğun ev ortamına taşınabilmesi ve insanlarla ilişki ve etkileşimini arttıracak etkinlik ve faaliyetlere katılması olduğu bilinmektedir.

Kaynaklar

1. Plemons, A.M. (2008). Commodifying fido: Pets as status symbols (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Texas: Texas A&M University.
2. Onur, E. (2012). İstanbul'da kedi köpek sahiplenmesinin sosyo-ekonomik parametreleri. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
3. Kotrschal, K. ve Ortbauer, B. (2003). Behavioral effects of the presence of a dog in a classroom. Anthrozoös, 16, 147-159.
4. Friedmann, E. ve Thomas, S. A. (1995). Pet ownership, social support, and one-year survival after acute myocardial infarction in the Cardiac Arrhythmia Suppression Trial (CAST). The American Journal of Cardiology. 76, 1213-1217.
5. Hansen, K. M., Messinger, C. J., Baun, M. M. ve Megel, M. (1999). Companion animals alleviating distress in children. Anthrozoös, 12, 142-148.
6. Endenburg, N. ve Van Lith, H.A. (2011). The influence of animals on the development of children. The Veterinary Journal, 190, 208-214.
7. Purewal, R., Christley, R., Kordas, K., Joinson, C., Meints, K., Gee, N. ve arkadaşları (2017). Companion animals and child/adolescent development: A systematic review of evidence. International Journal of Environmental Research and Public Health, 14(3), 234.
8. Garrity, T.F., Stallones, L., Marx, M.B. ve Johnson, T.P. (1989). Pet ownership and attachment as supportive factors in the health of the elderly. Anthrozoos, 3(1), 35- 44.
9. Becker, M. (1999). Pets keep people happy. Veterinary Economics, Special Edition, 40-46.
10. Fine, A. H. (Ed.). (2010). Handbook on animal-assisted therapy: Theoretical foundations and guidelines for practice. academic press.
11. Delta Society. (2009). What is animal-assisted activities and animal-assisted therapy.
12. Raje, K., Ojha, S., Loksha, E., Muwel, N., Choudhary, S., & Gupta, M. (2018). Animal-Assisted Therapy: Role of Animals as a Therapeutic. Research & Reviews: Journal of Dairy Science and Technology, 7(1), 18-21.
13. Fawcett NR, Gullone E: Cute and cuddly and a whole lot more? A call for empirical investigation into the therapeutic benefits of human-animal interaction for children. Behav Chang 2001, 18:124-133.
14. Brening K, Linke K: Behavior of dolphins towards adults and children during swim-with-dolphin programs and towards children with disabilities during therapy sessions. Anthrozoös 2003, 16:315-331.)
15. American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.). Arlington, VA: American Psychiatric Publishing.
16. Salgueiro, E., Nunes, L., Barros, A., Maroco, J., Salgueiro, A. I., & dos Santos, M. E. (2012). Effects of a dolphin interaction program on children with autism spectrum disorders—an exploratory research. BMC research notes, 5(1), 199.
17. Marino, L., & Lilienfeld, S. (1998) Dolphin-assisted therapy:flawed data, flawed conclusions. Anthrozoos, 11, 194-199.
18. Marino, L., & Lilienfeld, S. (2007) Dolphin assisted therapy:More flawed data, more flawed conclusions.Anthrozoos 20,239-249.
19. Colombo, S., Garzotto, F., Gelsomini, M., Melli, M., & Clasadonte, F. (2016, June). Dolphin Sam: a smart pet for children with intellectual disability. In Proceedings of the International Working Conference on Advanced Visual Interfaces (pp. 352-353).
20. Zamir, T. (2006). The moral basis of animal-assisted therapy. Society csf Animals, 14, 179-199.
21. Williams, C. (2008). Dolphin assisted therapy: Can swimming with dolphins be a suitable treatment? Developmental Medicine & Child Neurology, 50, 477.
22. McGlynn, S., Snook, B., Kemple, S., Mitzner, T. L., & Rogers, W. A. (2014, March). Therapeutic robots for older adults: investigating the potential of paro. In Proceedings of the 2014 ACM/IEEE international conference on Human-robot interaction (pp. 246-247).

